

Caràcter Femení dels Jocs Olímpics

Pere Villalba¹

Resum: Olímpia era el centre religiós més important de la Mediterrània en el segle XV aC, en l'època de l'esplendor de la cultura micènica i cretenca. Les famílies gregues es reunien a Olímpia cada quatre anys per relacionar-se i per demanar a la deessa Gea el do de la fertilitat per a les seves filles i la pau entre els pobles. Després, Olímpia rebé expedicions –pègrinatges– de tots els llocs, sense distinció d'ètnies ni de classes socials. Olímpia fou el primer santuari de pègrinació de la futura Europa.

Mots Clau: Olímpia, cultes de la fertilitat, pègrinació, pau.

The Feminine Character of the Olympic Games

Abstract: Olympia was the most important religious center of the Mediterranean area in the XV century before Christ, when Mycenian and Cretan culture was prosperous. The greek families went to Olympia each four years to establish relations to supplicate to the goddess Gea the fertility for their daughters and the peace between peoples. Soon afterwards Olympia received expeditions –peregrinations– from anywhere, without ethnic distinctions nor social differences. Olympia was the first sanctuary of peregrination of the future Europa.

Keywords: Olympia, cults to fertility, religious peregrinations, peace.

1. El testimoni dels nostres ulls

Les ruïnes d'Olímpia ofereixen una notable quantitat de restes arqueològiques:

1. Un conjunt de set edificis religiosos en un espai de 200 m per 175 m: és el nucli d'Olímpia, conegut amb el nom d'*Altis*, que vol dir *bosc*, pel fet que hi havia un esponsorós bosc en temps antics.

2. Un segon conjunt d'edificacions destinat a les competicions atlètiques: és l'*anella olímpica*.

Sens dubte ens preguntarem: ¿què tenen a veure entre si la religió i l'esport a Olímpia? Sens dubte, l'esport en els seus orígens ha estat un element integrant del culte religiós, i fins i tot ha estat una emanació de l'escena religiosa.

2. Les fites històriques: l'etapa originària

2.1. Dades antropològiques

Els estudis antropològics sobre la conducta de l'home en estat natural ofereixen unes dades que revelen una preocupació preeminent i constant: la conservació de la vida, a nivell personal, però sobretot a nivell col·lectiu, és a dir, a nivell de clan, el qual ha de perdurar per damunt de tot, entenent per clan la unitat de vida entre tots els individus que el formen, sense oblidar els ja morts, presents encara que no vius dintre de la comunitat. Al mateix temps, la terra, el cel, els vegetals, els

---

1. Professor doctor de la Universitat Autònoma de Barcelona.

animals, la lluna i el sol constituïran els integrants inexcusables de la gran família humana en els alboros de la civilització.

I, gràcies a la seva facultat reflexiva, l'home en estat natural personificà aquells elements que l'envoltaven, els féu intervenir en la seva història, tot establint unes categories: havia nascut el primer estadi del mite.

Traslladant aquests pressupostos als primers homes que desenvoluparen la cultura a la conca mediterrània, la terra fou concebuda com a dispensadora de la vida dels homes, dels animals i de les plantes, assistida per les mutacions de la lluna. Amb el temps, aquesta terra, per similitud amb la capacitat reproductora de la dona, seria personificada en la gran Terra-Mare, que per si mateixa genera i produeix.

En un estadi cultural més desenvolupat -potser en el Neolític-, hom incorporaria en el sistema reproductor de la vida l'element masculí, nascut de la mateixa Terra-Mare, que es convertiria, a la vegada, en marit que la fecunda, com el gra que, introduït dins la terra, fructifica i, alhora, dóna més llavors a la fertilitat de la terra.

Aquest conjunt de creences integrà de bon començament els «cultes de la fertilitat» a la Mediterrània.

2.2. Els cultes de la fertilitat

En la prehistòria d'Olímpia, observem uns trets característics dels cultes a la fertilitat propis de la conca mediterrània. Ens basarem en l'anàlisi d'unes fonts literàries. Vet aquí, doncs, el primer text:

<1> A l'anomenat Gèon, hi ha un altar consagrat a la deessa Gea [= la Terra], fet també de cendra.
Es diu també que, en temps antics, hi hagué aquí mateix un oracle de la deessa Gea.
A l'anomenat Estòmion [= boca, entrada], s'hi féu un altar en honor de Temis.

<Pausània 5,14,10>

Gea és la personificació de la Terra i forma part de la idea trinitària (Caos, Gea, Eros) dins la teologia clàssica. Gea fou entesa primigèniament com a mare del Cel, de les Muntanyes i del Pont, de les plantes, dels éssers vius i dels accidents atmosfèrics sense intervenció de cap element masculí, i, posteriorment, com a mare de totes les races divines amb unions amb els seus fills.

A Olímpia, doncs, Gea tenia un lloc de culte encara en temps de Pausània (174 dC), però ell no s'està d'indicar que «en temps antics» Gea també hi tenia un oracle, en tant que deessa coneixedora dels destins humans. Aquest oracle, però, anà en davallada, deixant pas al d'Apol·lo a Delfos. Per altra banda, Estrabó (8,3,30 = 353-355) també parla d'un «oracle de Zeus» a Olímpia, que jo identifico amb aquest de Gea, atès que Zeus no disposà mai d'oracles en cap lloc més de Grècia com a activitat específica seva.

Amb el pas del temps, Gea fou entesa com a *Magna Mater* i com a senyora de «l'any sagrat de la vegetació», potència i reserva inesgotable de fecunditat. Aquest «any sagrat», és a dir Gea, serà reglat per la lluna, les quatre fases de la qual conformen el cicle mensual. Així la lluna, i no el sol, pertany a la *Magna Mater*, la qual al mateix temps es converteix en la *Mare de l'any* i en la deessa de la lluna (= calendari lunar).

Hom pot suposar que, en aquest estadi de creences, el culte devia ésser màgic i simbòlic, i les festes de la *Magna Mater*, és a dir, la *Mare de l'any*, se celebrarien en l'àmbit dels cultes camperols i agraris.

En el text de Pausànias que hem transcrit s'esmenta l'altar de Temis, filla de Gea, per tant una de les Titànides, la qual era la personificació de les lleis de la naturalesa en tant que es compleixen indefectiblement. Temis, a més, fou considerada la inventora de tota art oracular i dels seus rituals. Temis, doncs, cal entendre-la com a mitjà d'aquell oracle.

2.3. Els rituals

A nivell de ritual, i juntament amb el culte màgic, els sacrificis humans devien ocupar un lloc. Aquesta dada no pot ésser comprovada a Olímpia ni per via dels textos ni per la de l'arqueologia. Això no obstant, per analogia amb estats de cultura similars, cal admetre que l'ofrena d'éssers humans és un fet constatat: l'home sempre ha ofert el millor que posseeix a les forces superiors. Aquesta praxi, però, anà canviant a mida que l'home concebé la vida sota una altra òptica. Així, l'ésser estimat o familiar que s'havia de convertir en víctima fou substituït per presoners de guerra, i, posteriorment, passaria a ésser reemplaçat per un animal, i així es perpetuava el ritual cruent.

Un exemple que pot aclarir el que estem dient és la història d'Abraham i Isaac (*Gen. 22*). Déu, en tant que donador de vida, reclama la vida del fill com a prova de fidelitat, és a dir, com a camí iniciàtic per a Abraham vers un nou estat de vida que el farà pare d'una posteritat tan nombrosa com els estels del cel. Aquesta escena, doncs, és com una pel·lícula d'aquest canvi cultural. Al final de l'escena bíblica, el fill és substituït per un animal: l'escriptor bíblic ha revelat un canvi cultural.

Els sacrificis humans primitius, doncs, significarien un acte cultural per mitjà del qual l'individu o la tribu satisfia les apetències de la deessa Gea, per tal que continués concedint la vida i els protegís de tot mal enfront d'una naturalesa especialment agresta.

Retornant a Olímpia, Pausànias una vegada més ha conservat una relíquia religiosa pertanyent als cultes de la fertilitat, que encara se celebraven en el seu temps. Diu així:

<2> (1) El turó de Cronos, com ja he explicat, s'estén paral·lel a la terrassa i a les tresoreries que hi ha en ell.

Al cim del Crònios, els anomenats «bàsiles» fan sacrificis a Cronos en l'equinocci de primavera, en el mes d'elafi entre els eleus.

(2) Al peu del Crònios, al nord, entre les tresoreries i el turó, hi ha un temple consagrat a Ilitia, en el qual Sosípolis, una divinitat nadiua de l'Èlida, és honorat. Anomenen Ilitia també Olímpia, i elegeixen una sacerdotessa cada any per a la deessa. L'anciana que té cura de Sosípolis aconsegueix els rituals sagrats segons els costums dels eleus, i ella mateixa porta l'aigua per a les purificacions del déu, i col·loca davant d'ell uns pastissos fets amb mel.

(3) A la part del davant del temple -car té dues parts-, hi ha un altar d'Ilitia, i es permet l'entrada a la gent; a la part interior, Sosípolis és honorat, i l'entrada en aquesta part no està permesa més que a la dona que té cura del déu, amb el cap i la cara coberts per un vel blanc. Les noies i les dones es queden a la part del temple dedicada a Ilitia cantant

himnes, i hi cremen tota mena de perfums en honor del déu, però no és permès de libar-li vi.

I, en les ocasions més importants, es fa un jurament en nom de Sosípolis.

<Pausània 6,20,1-3>

Quina mena de sacrificis feien els «bàsiles» a Cronos? Probablement sacrificis cruentos des de temps antics, fets en honor de Cronos considerat el «rei» per excel·lència, de qui prenen el nom. I aquests sacrificis tenien lloc en el començament de la primavera, és a dir, de l'any, amb la qual cosa invocaven la plenitud dels fruits de la terra que tot just començaven a produir-se. En l'ordre arqueològic, Olímpia ha donat unes restes arquitectòniques pertanyents a un grup de set habitatges, els quals podrien constituir la plataforma per a una vida en comunitat dels «bàsiles».

L'esment del déu Sosípolis com a divinitat amb culte propi al·ludeix a temps pràcticament històrics, a un moment en què l'element femení ha estat ja postergat enfront d'una religió protagonitzada per l'element masculí, però conservant elements molt antics, com és el cas de l'actuació d'una sacerdotessa en lloc d'un sacerdot. Però aquesta part del text revela també un pas més endavant en el procés d'agraïment a la divinitat: l'ús de pastissos i de perfums en substitució dels sacrificis cruentos. Amb això, s'havia arribat a l'etapa cultural sense vessament de sang. Per altra banda, Ilítia és a l'antecambra, festejada per dones, i ve a resultar una simple espectadora del culte al seu fill Sosípolis.

Aquesta escena, doncs, representa el pas d'una religió estrictament femenina, de l'àrea dels cultes a la fertilitat, vers una religió masculina, el déu de la qual ha assumit els atributs de la deessa de la qual ha nascut. Tant és així, que Sosípolis és invocat en els grans juraments. Aquest darrer detall em porta a identificar Sosípolis amb el primer Zeus arribat a Grècia, en nom del qual hom jurava. Es més, apareix el nom de Sosípolis com a sobrenom de Zeus a Magnèsia (O. Kern, *Inschr. v. Magnesia* 82, 98; *Sylloge* 553; Estrabó 14,648), encara que Pausània afirmi, equivocadament, que es tracta d'una *divinitat nadiua de l'Èlida*. La història d'aquest Sosípolis-Zeus no perpetua res més que el culte del Zeus-nen de Creta transportat a Olímpia, ubicat a l'Idèon, o temple que reproduiria l'indret de l'Ida (muntanya de Creta) on Zeus-nen passà un primer temps salvat de la criminalitat del seu pare Cronos.

Per a donar credibilitat a tot això, Pausània recull una historieta com a *aitíon*, encara que no s'adona que la situa en una cronologia equivocada:

<3> (4) Es conta que, una vegada que els arcadis envaïren la contrada de l'Èlida amb llurs exèrcits i els eleus els esperaven en ordre de batalla, una dona arribà a la presència dels generals eleus portant un nadó en el seu si. Ella els digué que era la mare del nadó i que, d'acord amb uns somnis que havia tingut, els el donava perquè lluités al seu costat.

Els eleus col·locaren el nadó nu davant de l'exèrcit, a primera línia, car creien que el que la dona els havia dit era digne de crèdit.

(5) Atacaren, aleshores, els arcadis, i el nadó es convertí, en aquell mateix moment, en un dragó.

Espantats els arcadis per aquella visió, es donaren a la fuga, i els eleus caigueren sobre ells i aconseguiren la victòria més extraordinària, i donaren en aquell déu el nom de Sosípolis.

I allí on els semblà que el dragó penetrava després de la batalla, hi aixecaren el temple. Amb ell també resolgueren de venerar Ilítia,

perquè havia estat aquesta mateixa deessa qui els havia portat el fill per ajudar els homes.

<Pausànias 6,20,4-5>

Sosípolis, «el salvador de la ciutat o de l'Estat», representaria l'element masculí dintre dels cultes agraris en honor de Gea, que, en aquesta història, és representada per Ilitia, de la qual ha nascut i acte seguit fecunda. Ens trobem, doncs, davant per davant del ritme reproductor, vida-mort-vida, en tant que el terme «Ilitia» significa el «cau on les serps s'enrotllen per a hivernar o acomplir una evolució», que en el primer text de Pausànias és anomenat «estómion», és a dir, «boca», «cova», lloc d'aquell antic oracle, davant del qual es trobava l'altar de Temis.

Aquest text representa un moment històric ja força avançat, en el qual té un lloc reconegut l'actuació de l'element masculí, és a dir que, des del punt de vista cronològic, ens trobaríem en un moment indeterminat de l'època neolítica. La metamorfosi del nadó en dragó relaciona Sosípolis amb les forces terràquies, i, doncs, amb les potències reproductores del cicle vital. Ja es veu aquí com molt lentament l'element masculí va ocupant l'espai d'actuació que antigament posseïa l'element femení, preparant en certa manera els ànims vers l'aparició rotunda de la religió masculina capitanejada per Zeus, que podríem suposar a partir del 1200 aC. I aquest Zeus esdevindria hereu de totes les creences del període agrari.

2.4. Els primers jocs a Olímpia: els Jocs Hereus

Juntament amb les idees exposades, encara Pausànias ens sorprèn en relatar un altre fet d'una gran significació dins dels aspectes que estem estudiant:

<4> (2) Durant quatre anys, les Setze Dones teixeixen un pèplum per a Hera, i elles mateixes organitzen també els Jocs Hereus.

La competició consisteix en una cursa per a noies, però no totes són de la mateixa edat. Corren, primer, les més joves; després, les següents en edat; les darreres a córrer són les noies més grans.

(3) Corren d'aquesta manera: els cabells els cauen enrere, una petita túnica els arriba fins per damunt del genoll, ensenyen l'espatlla dreta fins al pit.

Tenen també l'estadi olímpic reservat per a la seva competició, però se'ls escurça per a la seva cursa una sisena part aproximadament.

A les vencedores, els donen corones d'olivera i un tros de la vedella sacrificada a Hera, i també els dediquen estàtues amb inscripció.

Les que formen el grup de les Setze Dones són dones casades, com els organitzadors dels Jocs Olímpics.

(4) Aquests jocs de les noies es remunten a temps molt antics: diuen que Hipodamia, en agraïment a Hera per la gràcia de les seves noces amb Pèlops, aplegà les Setze Dones i, amb elles, fou la primera a inaugurar els Jocs Hereus.

<Pausànias 5,16,2-4>

Quan Pausànias afirma que els Jocs Hereus són «molt antics» vol dir que ens hem de remuntar a uns moments molt anteriors, quan el culte a Pèlops és introduït a Grècia, que en termes cronològics seria equivalent al període d'esplendor micènic (s. XVI-XIII aC).

Les curses protagonitzades per les noies eren, sens dubte, iniciàtiques i cal inscriure-les dins dels rituals en pro de la pubertat femenina que dominaven totalment l'escena dels antics cultes agraris en honor de la deessa Gea o Mare-Terra (cf. P. A. Bernardini, «Aspects ludiques, rituels et sportifs de la course feminine dans la Grèce antique», *Stadion* 12/13, 1986-7, 17-26).

Tot i que aquestes curses encara se celebraven en temps de Pausànias, no formaven part de la celebració dels Jocs Olímpics, però són molt importants en tant que representen la competició gimnàstica més antiga i més genuïna que incardina l'origen dels Jocs Olímpics en el nucli religiós més autèntic d'Olímpia: els cultes agraris.

El més important, però, d'aquestes curses femenines és que es convertien en símbol sacrificial, és a dir, adquirien un valor cultural en substitució dels sacrificis sagnants antics i com a alternativa als sacrificis incruents. Les noies, encarnació real de la fertilitat de Gea, representaven corrents un esforç físic que les iniciava en la gran empresa de la fecunditat. El fet que les vencedores rebessin una corona d'olivera significa la seva comunió amb la vida de la deessa Hera, rubricada amb la participació en el festí de la vedella sacrificada.

L'esment en aquest text d'Hipodamia obra la porta a un altre mite del culte agrari dins també del moment de l'esplendor de la cultura micènica.

Els temps més antics, doncs, de Grècia ja forneixen als Jocs Olímpics posteriors tots els elements bàsics: sacrificis cruents, sacrificis incruents i el gest humà representat en aquelles curses de noies com a sacrifici i ofrena d'energia i d'esperit.

3. El llarg silenci d'Olímpia

És cert que hi ha un silenci a Olímpia d'uns tres segles, durant el qual es perderen les dades històriques sobre el que hi hi passà. El que sí es pot assegurar és que no fou un silenci de mort, sinó un silenci de transformació, de canvi veritablement profund, on el culte primigeni femení fou substituït a poc a poc. D'aquí que les fonts literàries parlin de l'oblit de la pràctica dels Jocs Olímpics, o bé de la represa d'aquesta pràctica.

3.1. L'arribada dels pobles centreeuropeus (1200-900 aC)

Un moviment de pobles centreeuropeus penetrà novament a Grècia a partir de l'any 1200 aC, i introduí amb ells el déu indoeuropeu de la llum i del sol, *Dios o Zeus, expressió de la força de la naturalesa a través del llamp i del tro, honorat en plena naturalesa sense temple. Aquest Zeus arribava per segona vegada a Grècia, i, atès el caràcter violent d'aquestes invasions, esdevingué un déu guerrer.

A continuació, s'operaren confrontacions entre els déus del lloc i l'arribat, i es produïren canvis profunds en la concepció religiosa: acceptaren el déu de la cultura micènica, el primer *Dios* o Zeus arribat, com a pare, la *Magna Mater* fou considerada la seva mare, mentre que el seu Zeus s'unia amb una mortal, Alcmena, de la qual naixeria un Hèracles, que es convertiria en el símbol de la força dels vencedors.

I al final d'aquesta evolució del mite aquest Hèracles esdevingué un gegant potent, un guerrer, un conqueridor. Aquest Hèracles creat pels doris s'enfrontà amb el rei Àugias d'Elis, conquerí la terra, però perdonà l'indret d'Olímpia per prescripció divina (Pausànias 5, 1,9-5,3,1): i Àugias havia estat un déu de l'àmbit dels cultes agraris de la fertilitat.

Però els conqueridors també canviaren els cultes de la fertilitat dels vençuts, i foren incapaços d'entendre res de la religió agrària, ja que per a ells un déu que mor i reneix no era cap déu. El seu déu, doncs, havia d'ésser immortal.

La resta de déus agraris foren convertits en herois, en semidéus. En aquest sentit cal entendre la degradació del Zeus-Pèlops, company de l'Hera dels temps de l'esplendor, en un heroi, i, per tant, en un mortal, mentre que el Zeus dels conqueridors assumia tots els seus atributs culturals i relegava per als déus caiguts un culte funerari.

L'antic Zeus-Pèlops fou convertit en heroi: els conqueridors li erigiren una tomba al centre d'Olímpia, el Pelòpion, la qual, després de l'excavació, es revelà com una simple tomba buida (cf. W. Dörpfeld, *Alt-Olympia. Untersuchungen und Ausgrabungen zur Geschichte des ältesten Heiligtums von Olympia und der älteren griechischen Kunst*, Berlín 1935, I 121-123). Un altre exemple d'això fóra l'heroi Augias, un déu territorial caigut del seu culte, que fou revestit d'un mite els elements del qual el demostren un déu del cercle agrari.

Un destí semblant seguí la *Magna Mater Hera-Hipodamia* com a esposa del guerrer Zeus, la qual cosa significa que no es produí cap sincretisme entre la deessa micènica, senyora de les terres, i el dòric Zeus. És més, Hipodamia també caigué en la categoria d'heroïna, i rebé com a premi de consolació una tomba de les mateixes característiques que la de Pèlops.

Amb la caiguda, doncs, de la civilització micènica i de la seva religió, uns segles foscos seguiren, on les notícies són més que confoses, pròpies de qualsevol interregne. Creiem, però, que els jocs culturals dels antics déus agraris no foren esborrats del tot, i que els doris conqueridors, malgrat tot, n'adoptaren aspectes i els adaptaren a la nova situació en honor del Zeus Olímpic. Per a ells, doncs, seria l'Hèracles dòric el fundador dels Jocs Olímpics, els quals, caiguts en oblit durant un temps, serien recuperats pel rei Ífit d'Elis vers l'any 884 aC.

3.2. El canvi del canvi: Ífit, 884 aC

Després de l'arribada, doncs, dels pobles centreeuropeus, confluïren tres personatges històrics en un mateix ideal: la recuperació dels jocs culturals d'Olímpia. Això passava, si fa no fa, l'any 884 aC. Els personatges eren Licurg, Ífit i Cleòstenes, i els països que representaven eren Esparta, Elis i Pisa.

Segons l'esperit dels textos, podem creure que devia ésser Ífit qui s'ho va prendre amb veritable entusiasme, i a ell hem d'atribuir la majoria dels resultats aconseguits.

Vegem-ne els textos:

<5> Temps després, Ífit, de la línia d'Òxil i contemporani de Licurg, el qui va redactar les lleis dels lacedemonis, organitzà els jocs a Olímpia i el Festival Olímpic una altra vegada des del començament, i establí la treva, interrompuda durant un incert temps.

El motiu pel qual els Jocs Olímpics foren abandonats, ho demostraré quan la meva exposició arribi a Olímpia.

Hom diu que, a Ífit, li passà que, havent anat a demanar al déu de Delfos la dissolució de tantes calamitats -car l'Hèl·lada era aleshores especialment desfeta per les sublevacions internes i per una pesta, la Pítia li manà que calia que ell, Ífit, i els eleus reinstaressin els Jocs Olímpics.

Ífit convencé també els eleus a fer sacrificis en honor d'Hèracles, atès que pensaven que Hèracles era abans enemic seu.

<Pausànias 5,4,5-6>

3.3. El nou culte d'Olímpia: la pau

Hem vist ja com es féu el canvi històric i religiós a Olímpia. Faltava, però, trobar-li un sentit, a Olímpia i al seu culte. Si, doncs, en els primitius cultes d'Olímpia la idea de la fertilitat era la raó d'aquell aplegament, on un nombrós conjunt de pobles se sentien hereus d'unes mateixes tradicions, ara deixava ja de tenir sentit. Calia arreglar els nous temps, adaptar la idea d'Olímpia a la nova realitat.

Afortunadament per als grecs d'aleshores, però també per a la societat de tots els temps, la veu de l'oracle de Delfos apostà a favor de la concòrdia dels pobles: els manà la pau, una pau que trobarien en el Zeus Olímpic si renovaven els jocs en honor seu. A partir d'aleshores, s'anomenarien «Jocs Olímpics», en tant que emanaven de la voluntat del gran Zeus.

Tenim la sort de disposar d'un text força complet sobre això. Així, segles després, Flegont de Tral·les (s. I-II dC) escriuria la història més completa d'aquesta renovació:

<7> Em sembla necessari d'exposar la raó per la qual s'escaigué que els Jocs Olímpics fossin instituïts. És aquesta.

Com fos que, després de Pisos, Pèlops i Hèracles -els primers instauradors de l'assemblea i dels certàmens en els Jocs Olímpics-, els peloponnesos abandonessin la celebració religiosa per un cert temps - fins al qual, des d'Ífit fins a Coreb d'Elis es compten 28 olimpíades- i negligissin les competicions, es produí una sublevació al Peloponnès.

El lacedemoni Licurg, fill de Pritaneu, d'Euripont, de Sous, de Procleu, d'Aristodem, d'Aristòmac, de Cleodeu, d'Hil·los, d'Hèracles i de Deianira, i Ífit, el fill d'Hèmon, i segons alguns altres fill de Praxònides, un dels descendents d'Hèracles, d'Elis, i Cleòstenes, el fill de Cleonic, de Pisa, volent fer retornar el poble novament a la concòrdia i a la pau, es decidiren a reinstaurar l'assemblea olímpica segons els costums antics i a celebrar els certàmens gimnàstics.

Enviaren a Delfos algú perquè consultés el déu de Delfos si estava d'acord amb ells a fer aquestes coses.

El déu respongué que els en resultaria un gran bé, si ho feien. I ordenà que anunciessin una treva a les ciutats que volguessin participar en la competició.

Els ho anunciaren arreu de l'Hèl·lada, i els hel·lanòdics inscriviren en un disc la manera segons la qual calia fer els Jocs Olímpics. Com que els peloponnesos no acceptaren gaire la competició, sinó que la rebutjaren, els sobrevingué una pesta, i la destrucció dels fruits els perjudicà. Ells, enviant una altra vegada els consellers de Licurg, demanaren el cessament de la pesta i la guarició.

La Pítia els féu saber:

Oh vosaltres que habiteu la ciutadella de Pèlops, famosa en tota la terra, i que també sou els millors missatgers d'entre tots els mortals, reconeixeu com a resposta divina que surt de mi el que us digui: Zeus usà contra vosaltres la còlera que té per culpa de la celebració religiosa, ja que deshonoreu els Jocs Olímpics de Zeus totpoderós - Pisos fou el primer que li dedicà un temple i que instituí el seu culte, i,

després d'ell, Pèlops, quan habitava la terra de l'Hèl-lada, i després que establí el festival i els premis del certamen en honor d'Enòmau ja mort, i Hèracles, el fill d'Amfitrió, fou el tercer a instituir un festival i un concurs en honor del finat Pèlops descendent de Tàntal per via materna-, vosaltres, sens dubte, heu abandonat aquest déu i el seu festival religiós. Enutjat per això en el seu cor, Zeus provocà una fam terrible i una epidèmia contra vosaltres, que és possible d'eliminar si novament restaureu el festival.

Els misatgers, havent sentit això, ho anunciaren als peloponnesos, els quals, no creient-s'ho, enviaren novament algú a l'oracle, de comú acord, a preguntar d'una manera més acurada al déu sobre les coses contestades. I la Pítia digué això:

Oh habitants del Peloponnès, aneu vora un altar i feu sacrificis, i obeïu el que els endevins, servidors dels eleus, manin, celebrant com convé el costum dels vostres pares.

Dit això, els peloponnesos ordenaren als eleus que instituïssin l'assemblea dels Jocs Olímpics i que anunciessin la treva a les ciutats. I els eleus, després d'això, volent enviar socors als lacedemonis quan assetjaven la ciutat d'Helos, trameteren uns missatgers a Delfos per consultar-ho. I la Pítia els féu saber això:

Servidors eleus, redreçant la llei dels vostres pares, defenseu la vostra pàtria, allunyeu-vos de la guerra, convertint-vos en autors d'una amistat comuna als hel·lens, fins que arribi el benèfic any cinquè.

Havent anunciat aquest oracle, deixaren de guerrear, i feren els preparatius per als Jocs Olímpics.

I, durant cinc olimpíades, no fou coronat ningú; a la sisena, els semblà convenient de consultar a l'oracle si coronaven els vencedors amb corones, i van enviar el rei Ífit a l'oracle del déu. El déu contestà així:

Ífit, no destinis a la corona el fruit de la pomera, ans posa-li a l'entorn el fruit de les oliveres silvestres, precisament d'aquella que ara estigui voltada amb els fins teixits de l'aranya.

Retornant, doncs, a Olímpia, on hi havia moltes oliveres bordes en el bosc, Ífit en trobà una voltada de teranyines; ell l'encerclà amb una tanca, i d'aquesta olivera es donà la corona als vencedors.

<Flegont de Tral·les, *Olymp et Chron.* 1, fr. 1: F. Jacoby, *FGrH* 257F, *Cod. Palat. Gr.* 398,234r>

4. Conclusions

Els Jocs Olímpics, doncs, començaren amb unes festes en pro de la fertilitat de les noies, en el marc d'uns rituals religiosos a la regió d'Èlida. Influències històriques propiciaren un canvi d'orientació en la celebració dels jocs, i el centre del culte, que era Gea, perdé la seva rellevància en favor d'una religió masculina. Així, Zeus es convertí en el protagonista, i no conferia simplement la vida, sinó la immortalitat, simbolitzada amb la corona d'olivera silvestre que s'otorgava als vencedors. El procés, doncs, fou llarg: jocs femenins a la recerca de la fertilitat, substituïts per uns jocs masculins a la recerca de la pau.

Isòcrates sintetitzà el sentit d'Olímpia en un discurs seu, en el qual fa veure la significació que per als grecs del segle IV aC representava la quadriennal assemblea olímpica:

<8> Ens hem aplegat aquí, després d'haver ofert sacrificis i d'haver eliminat les enemistats existents, i, acabat, hem recordat, un cop fetes

les pregàries i els sacrificis comuns, la raça comuna que ens uneix els uns amb els altres.
També hem establert, amb condicions més favorables, vincles d'hospitalitat entre nosaltres d'ara endavant: n'hem renovats d'antics i n'hem fet de nous.

<Isòcrates, *Paneg.* 12>

Recebido para publicação em 08-10-11; aceito em 19-11-11